МЕТОДИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ

(Аналітичний огляд за 2000-2003 рр.)

ПЕРЕДМОВА

Модернізація науково-методичної діяльності бібліотек, яка відбувається в останні роки, призвела до значних змін у стратегічному спрямуванні їх методичної роботи. У зв'язку з цим значно розширилися і оновилися функції методичної служби.

Це видання є спробою узагальнити досвід з питань реформування науково-методичної діяльності публічних бібліотек Східної України, а саме: Дніпропетровської, Донецької, Луганської, Полтавської, Сумської, Харківської областей.

У висвітленні проблеми було використано планово-звітну документацію книгозбірень, публікації у пресі, результати безпосереднього знайомства з науково-методичною роботою бібліотек.

Укладач висловлює щиру подяку працівникам бібліотек східного регіону за надану інформацію та сприяння у роботі.

Відгуки та пропозиції стосовно видання просимо надсилати за адресою:
61001, Харків, ДСП, пров. Короленка, 18,
ХДНБ ім. В.Г.Короленка, науково-методичний відділ.
Тел.: (0572) 712-82-27
Факс: (0572) 23-01-01
E-mail: info@Korolenko.Kharkov.com.

Кардинальні економічні, політичні, соціальні перетворення в Україні обумовили й зміни у бібліотечній галузі, зокрема в її науково-методичній діяльності. Якщо в 90-і роки на сторінках професійних видань в Україні і в інших державах СНД активно дискутувалися питання щодо необхідності методичної служби, її трансформації в нових умовах, звільнення від ідеологічного навантаження, то зараз бібліотечна спільнота в цілому визначилась і відносно доцільності збереження науково-методичної роботи, шляхів її подальшого розвитку, реформування та змін пріоритетів.

Сьогодні світ швидко змінюється і необхідна відповідна реакція бібліотек на ці зміни, бо не затребувані суспільством, вони рано чи пізно будуть витиснуті із соціуму. Велику роль у самозбереженні бібліотек відіграє методична служба, через те, що одним із її завдань є діагностика стану бібліотечної справи та визначення рівня її адаптації до нових умов.

Методичній службі у публічних бібліотеках Східної України вдалося у складних умовах не лише вижити, а й забезпечити відповідне реагування на глобальні зміни соціальної системи.

Зараз можна стверджувати, що трансформація науково-методичної діяльності здійснилася, тобто відбувся перехід від методичного керівництва до надання методичної допомоги, від авторитарного стилю до демократичного. За цей час методисти подолали шлях від методистів-інспекторів до методистів-експертів, дослідників, консультантів. Але процеси перебудови науково-методичної діяльності про-ходять нелегко. Стратегічні питання розвитку цього важливого для бібліотек напрямку повинні вирішуватися на державному рівні. На жаль, у прийнятій новій редакції Закону України "Про бібліотеки і бібліотечну справу" стаття стосовно науково-методичної роботи була повністю вилучена, тобто належного значення їй держава не надає.

Невизначеність статусу методичної служби, відсутність розмежування методичних функцій між всеукраїнськими національними і всеукраїнськими держав-ними бібліотеками, тривала нестача коштів призвели до того, що регіональні методичні центри почали втрачати свій вплив на бібліотеки.

Функції методичних центрів, покладені на центральні районні бібліотеки, через скорочення штатів не здійснюються в повній мірі. Так, у публічних бібліотеках Харкова майже повністю вилучено із штатного розкладу посади методистів. На всі публічні бібліотеки міста залишилося лише 3 методисти в ЦМБ ім. В.Бєлінського. Це призвело до того, що бібліотечні заклади отримали певну свободу і змушені були вирішувати багато важливих питань самостійно. Звісно, що перебудова роботи, модернізація власної діяльності потребувала рішучості та ініціативності. Сильні, творчі колективи долали труднощі, але і їм було важко без допомоги методичних центрів. Жодна бібліотека не в змозі самостійно відслідковувати новації за різними напрямками роботи, узагальнювати та надавати рекомендації щодо їх використання, розробляти і впроваджувати передову бібліотечну технологію, аналізувати роботу бібліотек мережі, здійснювати прогнозування.

Деяких змін за цей час зазнала і організація науково-методичної роботи. В ряді бібліотек відбулася реорганізація науково-методичних відділів у служби маркетингу, менеджменту та реклами бібліотечних послуг. Творчі пошуки методистів Луганської ОУНБ призвели до перейменування науково-

методичного відділу в проблемно-дослідницький. Основним його завданням, як зазначено в "Положенні про проблемно-дослідницький відділ", є "на основі аналізу соціокультурної ситуації прогнозувати розвиток бібліотечної справи області".

У Дніпропетровській ОУНБ науково-методичний відділ перейменовано у відділ наукової організації і методики бібліотечної роботи.

Деякі бібліотеки (Харківська, Полтавська, Сумська ОУНБ) залишили колишню назву відділів і вважають, що вона найбільш повно відображає їх багатофункціональну діяльність.

Та, незважаючи на деякі негативні моменти, що супроводжують процеси реформування науково-методичної діяльності, вона продовжує розвиватись, модернізуватись у відповідності до вимогами часу.

Почали формуватися нові підходи до її реалізації, змінилися пріоритети, наповнилися новим змістом такі традиційні функції, як аналітична та інформаційна, з'явилися нові – прогностична, рекламна тощо.

Причому аналітико-прогностична діяльність стає домінуючою в роботі науково-методичних відділів .

Фахівцями-методистами в публічних бібліотеках готуються різноманітні аналітичні матеріали з різних напрямків функціонування бібліотек. Вони дозволяють не лише визначити загальні тенденції розвитку бібліотек, й і керувати змінами, що простежуються.

Так, в зоні уваги методичної служби постійно знаходяться питання статистичного та фактичного аналізів основних показників і змісту роботи книгозбірень. Це оглядово-інформаційні матеріали про діяльність бібліотек: "Основні показники роботи бібліотек... області за ... рік" (Луганська, Полтавська, Сумська, Харківська ОУНБ), "Огляд діяльності державних бібліотек Дніпропетровської області за ... рік", "Діяльність бібліотек Луганської області в ... році", "Стан роботи бібліотек області: основні проблеми існування і розвитку" (Луганська ОУНБ) тощо.

В цих матеріалах викладено не лише статистичні показники, й подано характеристику ситуації, що склалась у бібліотеках області, висвітлено тенденції їх розвитку, найбільш яскраві події, що відбулись у книгозбірнях.

На жаль, в останні роки практика аналізування статистичних даних продовжується не всіма бібліотеками. Ряд бібліотек обмежуються лише підготовкою статистичних таблиць. Аргументується це нестатком часу на аналітичну роботу і зазначається, що значні витрати робочого часу у методистів припадають на виконання різноманітних довідок, інформацій за запитами облдержадміністрацій. Часто співпрацівники методичних відділів змушені виконувати не властиві їм функції прес-секретарів органів місцевої влади.

Аналітична функція методичних служб все більше трансформується в діагностичну Прикладом цього може бути проведення експертно-діагностичного обстеження ЦБС. За формою вони нагадують добре відомі комплексні перевірки, але зараз головна їх мета – виявлення проблем і надання відповідних методичних рекомендацій та адресної консультаційної допомоги.

Незважаючи на фінансові труднощі, обласні наукові бібліотеки продовжують відвідувати ЦБС області з метою аналізу стану діяльності, надання допомоги, консультування фахівців.

Луганською ОУНБ збережено систему комплексного вивчення роботи бібліотек. Останнім часом в цій бібліотеці методична допомога здійснюється на замовлення ЦБС (готується спеціальний план-договір між обласним методичним центром та ЦБС за підписами директорів).

Бібліотека здійснює до 40 виїздів на рік. Тільки у2002 р. вона надавала практичну допомогу з таких проблем: проведення атестації бібліотекарів, норми на технологічні процеси, сучасне оформлення бібліотеки, формування позитивного іміджу книгозбірні, правові та економічні програми діяльності бібліотеки. Методистами ОУНБ надавалися консультації з удосконалення ДБА, фандрей-зингу, проектної діяльності, впровадження інновацій, інтерактивних методів навчання тощо. Бригада співпра-цівників із комплексного аналізування обов'язково під час виїзду зустрічається з місцевою владою міст і районів, де на порядок денний виносяться проблеми комплектування та збереження фондів, розвиток інформаційного обміну між бібліотеками та органами місцевого самоврядування.

Методичні виїзди з метою комплексного вивчення та узагальнення кращого досвіду бібліотек області, надання методичної та практичної допомоги продовжують здійснювати Дніпропетровська, Сумська (більше 10 виїздів на рік), Донецька ОУНБ. Остання у 2002 р. здійснила 52 виїзди і відвідала 173 бібліотеки.

Комплексні виїзди щорічно, хоч і нерегулярно, здійснює Харківська ОУНБ, часто спільно з обласною юнацькою та обласною дитячою бібліотеками. Але, на жаль, відсутність належного фінансування не дає змозі обласним бібліотекам здійснювати регулярне відвідування бібліотек та надавати їм методичну допомогу безпосередньо на місцях. Так, Полтавська ОУНБ майже не виїжджає до бібліотек області, а місцева влада не допомагає їй в цьому.

Керівники органів місцевої влади взагалі не завжди усвідомлюють бібліотечні проблеми, недостатньо залучені до бібліотечного життя, а бібліотекам, можливо, треба подавати ці проблеми не лише як свої власні, а й як проблеми влади. Взаємодія з державними структурами завжди була діяльності бібліотек. І зараз, якщо стосунки з владою складаються вдало, бібліотека багато в чому виграє. Приклади таких стосунків демонструють Луганська, Донецька, Дніпро-петровська ОУНБ.

Обласні наукові бібліотеки в останні роки не практикують тематичні виїзди, але їх активно використовують районні ЦБС Харківської області. Так, тематика виїздів Люботинської ЦБС у 2002 р. була такою: "Бібліотеки і люди похилого віку", "Робота бібліотек на допомогу шкільній профорієнтації". На 2003 рік значні тематичні виїзди планують Сахновщинська ЦБС (18 на рік), Дворічанська ЦБС (23), Чугуївська (15).

Перехід від методиста – перевіряючого до методиста – експерта призводить до зміни взаємостосунків між методистами та бібліотечними працівниками. Вони стають рівноправними партнерами, і не в інтересах бібліотеки приховувати негативні моменти своєї діяльності.

Розробка довготермінових програм, концепцій розвитку бібліотек, тобто прогнозування, є також важливою функцією науково-методичної діяльності. Сьогодні бібліотека – це не тільки заклад культури, а й частина

соціальної інфраструктури. Її завданням є допомога становленню та розвитку того соціального середовища, в якому вона існує. Тому Луганська ОУНБ бере активну участь у створенні обласної "Програми соціально-економічного розвитку Луганської області на 1999-2010 роки", "Регіональної програми збереження бібліотечних і архівних фондів на 2000-2005 роки", спільно з бібліотеками вищих учбових закладів м.Луганська, обласною бібліотекою для дітей, обласною бібліотекою для юнацтва розробляє проект регіональної програми інформатизації бібліотек Луганської області, а разом з обласним управлінням культури і мистецтв облдержадміністрації – проект регіональної програми інформатизації галузі культури і мистецтва.

Методисти Дніпропетровської ОУНБ теж беруть участь у створенні довготермінових програм, зокрема "Програми комп'ютеризації Дніпропетровської обласної наукової бібліотеки". Харківською ЦМБ ім. В.Бєлінського розроблено проект програми "Реорганізація бібліотечної мережі Дзержинського району м. Харкова", де зроблено спробу використати результати інноваційних наукових розробок у практиці роботи публічних бібліотек, запропоновано нові підходи до формування сукупного документно-інформаційного ресурсу.

Дуже гострою проблемою останнім часом є звуження сфери професійного спілкування бібліотекарів. Через відсутність коштів семінари, наради, науково-практичні конференції проводяться зрідка, значно обмежені контакти з бібліотечними працівниками інших регіонів. Існуюча (за радянських часів) система підвищення кваліфікації зруйно-вана, тому зараз, як ніколи, зростає роль методичної служби в організації заходів з підвищення кваліфікації бібліотекарів.

Незважаючи на економічні труднощі, методисти намагаються знайти шляхи протидії звуженню сфери професійного спілкування, докладають великих зусиль до формування та розширення професійного світогляду бібліотечних працівників.

У бібліотеках розуміють, що необхідні нові пріоритети у змісті професійного навчання, намагаються використати сучасні дієві форми підвищення кваліфікації, диференціюють їх у залежності від категорій фахівців.

Для директорів, керівників ЦБС продовжують проводитися "дні спеціаліста" (Дніпропетровська ОУНБ). Тематика їх диктується поточними потребами з урахуванням побажань і пропозицій, наприклад, "Бібліотека та сучасне суспільство: досвід, проблеми, нові можливості", "ЦБС: її альтернативи і перспективні шляхи розвитку". "Дні керівників ЦБС" активно використовуються Луганською ОУНБ. Вони проводяться на базах ЦБС, паралельно відбувається детальне знайомство з бібліотекою – базою. Так, у 2002 р. було проведено обласний день керівника для директорів міських та районних ЦБС за темою "Інформаційні ресурси публічних бібліотек регіону: сучасний стан та перспективи розвитку" (на базі Рубіжанської ЦБС). Обговорювалися питання іміджу бібліотеки, роботи з громадськістю, специфіки маркетингу та рекламної діяльності для низових книгозбірень, планування роботи, модераційна діяльність. У ході роботи обласного дня керівника здійснено анкетування персоналу та користувачів, апробовано інтерактивну ділову гру "Колективний аналіз сильних та слабких сторін діяльності ЦБС".

Вперше на дні керівника започатковано роздачу методичних матеріалів в електронному варіанті на дискетах.

День директора як форму підвищення кваліфікації використовує і Донецька ОУНБ. Харківською ОУНБ організовано "Обласний клуб професійного та творчого спілкування директорів ЦБС". Засідання відбуваються за актуальними темами: "Стратегія розвитку бібліотек в інформаційному суспільстві", "Бібліотеки Харківщини: досвід, новації, тенденції", "Реформування бібліотечної галузі в районах області: шляхи вирішення", "Проблеми оновлення бібліотечних фондів" тощо. "Круглі столи" для директорів ЦБС, на яких порушуються питання регіональної бібліотечної політики, активно використовують Сумська, Полтавська, Донецька ОУНБ. Остання у 2001 р. провела "круглий стіл" за темою "Актуальні проблеми популяризації української літератури в бібліотеках". Нею використо-вуються і заочні "круглі столи", наприклад, "Міжнародний рік охорони здоров'я: роль бібліотек у формуванні здорового способу життя".

Значну роль у підвищенні кваліфікації продовжують відігравати і такі традиційні форми, як науково-практичні конференції. Їх використовує Дніпропетровська ОУНБ, пропонуючи розгляд таких актуальних проблем: "Бібліотека – центр суспільних зв'язків, культурних і соціальних ініціатив"; "Історія бібліотек області як джерельно-документальна база вивчення історії і розвитку культури Придніпров'я"; "Перспективи розвитку бібліотеки XXI ст. у межах національної програми інформатизації України".

Використовується бібліотеками і така добре відома форма підвищення кваліфікації, як семінар, особливо районними ЦБС Харківської області. Тематика їх дуже широка: "Сільська бібліотека: проблеми і перспективи" (Шевченківська ЦБС); "Бібліотека і формування екологічної культури читачів" (Борівська ЦБС); "Бібліотека як фактор соціального захисту молоді" (Вовчанська ЦБС), "Робота бібліотек у пропаганді рідної мови"; "Бібліотека і пропаганда літератури краєзнавчої тематики" (Валківська ЦБС). Виїзні семінари практикує Донецька ОУНБ. Так, у 2001 р. у м. Харцизьку проведено обласний семінар "Бібліотеки регіону. Поступ у XXI ст."

Не залишається поза увагою фахівців і підвищення кваліфікації самих методистів. При Дніпропетровській ОУНБ створений і плідно працює клуб "У методистів". Тут щорічно проводяться семінари-колоквіуми для методистів бібліотек області та міста. На розгляд пропонуються злободенні теми: "Публічна бібліотека та сучасні реалії: керівництво до дії", "Паблік рілейшнз або портрет суспільства на фоні бібліотеки", "Менеджмент у методичній роботі: реальний стан і потенційні можливості". Для методистів області проводився міжвідомчий семінар "На шляху до милосердя" (про гуманістичну спрямованість роботи бібліотек області, обслуговування читачів з обмеженими можливостями користування бібліотекою).

На базі Луганської ОУНБ функціонують обласні ділові клуби методистів, бібліотекарів, бібліографів, завданням яких є узагальнення та впровадження передового досвіду роботи бібліотек. Започатковано таку форму, як День відкритих дверей для бібліотекарів районних ЦБС, під час якого є можливість

ознайомитися з роботою ОУНБ, отримати інформаційно-консультаційну допомогу, вирішити з коле-гами важливі бібліотечні проблеми.

Дуже обмежені можливості у підвищенні рівня своєї кваліфікації мають сільські бібліотекарі. Тому ця категорія привертає особливу увагу методистів Луганської ОУНБ. Тут активно використовується обласна школа сільського бібліотекаря. Заняття відбуваються у формі проблемних "круглих столів". Крім обговорення бібліотечних проблем, застосовуються і активні форми навчання (тренінги, ділові ігри тощо). У межах заходу започатковано написання бібліотекарями рефератів за такими, наприклад, темами: "Етика сільського бібліотекаря", "Інноваційні форми обслуговування користувачів сільської бібліотеки", "Приваблива сільська бібліотека, що для цього треба зробити", "Сільська бібліотека та влада: перспективи взаємодії" тощо. Після закінчення занять учасникам видаються "Свідоцтва про підвищення кваліфікації".

Сільські бібліотекарі знаходяться в полі зору і Донецької ОУНБ. Так, спільно з редакцією газети "Сельская жизнь" вони створили конкурсно-розважальну програму "Кращий бібліотекар села", провели професійний конкурс "Бібліотечної справи майстри", обласний звіт "Сільська бібліотека: стан, перспективи", де йшлося про складові іміджу сільської бібліотеки, пропонувалися шляхи її розвитку.

Фінансові труднощі змушують бібліотеки застосо-вувати заочні форми впливу на своїх колег з області. Так, Луганською ОУНБ проведено обласний огляд-конкурс "Реклама і бібліотека".

Переможці одержали цінні подарунки, дипломи, грамоти різного ступеня. За результатами огляду – конкурсу було видано експрес-інформацію "Орієнтир".

Очно-заочну форму мав конкурс "Моє рідне село" (про досвід роботи сільських бібліотек з краєзнавчої роботи), організований цією ж бібліотекою. Розглядалася діяльність сільських бібліотек на місцях, аналізувались їх різноманітні програми, сценарії, альбоми і т.ін.

Донецька ОУНБ теж використовує огляди-конкурси. Останнім часом нею проводяться обласні огляди роботи бібліотек за такими темами: "Бібліотечні фонди: шляхи оптимізації комплектування, взаємовикористання та забезпечення їх збережень", "Держава. Право. Громадяни".

Бібліотеки продовжують організовувати і практикуми. Дніпропетровською ОУНБ проводився практикум для бібліографів ЦБС області: "Пошук оптимальних шляхів удосконалення довідково-інформаційного обслуговування у новій економічній ситуації: деякі аспекти". ЦБС Харківської обл. (Вовчанська, Нововодолажська) проводять практикуми для бібліотекарів, які не мають спеціальної освіти і практичного досвіду. Цю форму підвищення кваліфікації використовують і інші бібліотеки області за різноманітними темами: "Робота з редагування алфавітного та систе-матичного каталогів", "Оформлення та надання ін-формаційно-бібліографічної довідки" (Чугуївська ЦБС), "Ведення облікової документації", "Нестаціонарні форми обслуговування", "Планування роботи бібліотек" (Куп'ян-ська ЦБС). Методисти пропонують і нові форми підвищення кваліфікації: конкурс фахової

майстерності, день творчої ініціативи "Я пропоную свій досвід" (Сахновщинська ЦБС), трибуна передового досвіду (Борівська ЦБС).

Бібліотеками використовуються сучасні методики проведення занять з бібліотечними працівниками. Так, Луганською ОУНБ було проведено низку тренінгів, інтерактивних ділових ігр за темами: "Конфлікти у бібліотеці: міжособистий аспект", "Проектна діяльність та отримання грантів".

Проблеми використання комп'ютерних технологій у бібліотечній діяльності зараз є особливо актуальними і необхідність опанування бібліотечними працівниками новітніми інформаційними технологіями розуміють методичні служби. У Дніпропетровській і Полтавській ОУНБ постійно працює "Школа комп'ютерних технологій", у Донецькій – навчання організоване на базі відкритого при бібліотеці ІАТР-центру, в Луганській – безперервне навчання бібліотечних кадрів з новітніх інформаційних технологій, що постійно проводиться фахівцями Бібліотечно-інфор-маційного центру. Крім того, у режимі роботи Інтернет-офісу щотижня надається співпрацівникам всіх підрозділів біб-ліотеки 2 години для самоосвіти.

Харківська ОУНБ організувала багатоступеневу навчальну програму "Бібліотечна школа Інтернет". Взагалі ця бібліотека активно співпрацює з Обласним навчально-методичним центром підвищення кваліфікації працівників культурно-освітніх закладів, постійно проводить теоретичні та практичні заняття для слухачів центру. Але, на жаль, існуючі раніше курси підвищення кваліфікації при обласних управліннях культури припинили своє функціонування (м. Полтава) і бібліотечні працівники відчувають їх відсутність.

Обласні наукові бібліотеки продовжують підтримувати зв'язки з бібліотеками інших систем і відомств. Так, на базі Луганської ОУНБ діє Міжвідомче професійне об'єднання бібліотек різних відомств м. Луганська та області "Бібліотекар", що прийшло на зміну міжвідомчій бібліотечній раді. На його засіданнях розглядаються актуальні проблеми бібліотечної галузі, як то: новітні форми міжбібліотечної взаємодії та кооперації, роль бібліотек у навігації інформаційних ресурсів, проблеми впровадження державних стандартів з бібліотечної та інформаційної діяльності, питання професійної етики, соціального захисту бібліотечних працівників. Учасники об'єднання спільно проводять роботу з виявлення та створення зведеного каталогу рідкісних та цінних видань, що зберігаються у книгозбірнях області. З 2001 року на корпоративних засадах розпочалася робота зі створення зведеного електронного каталогу періодичних видань бібліотек м. Луганська.

У межах міжвідомчого об'єднання "Бібліотекар" обласна бібліотека брала активну участь в координаційній раді бібліотек, що обслуговують АПК області, в обласному семінарі директорів бібліотек вищих навчальних закладів, у семінарі "Формування і використання сільськогосподарських інформаційних ресурсів в Луганському регіоні". На базі бібліотеки був проведений міжвідомчий практикум "Актуальні питання організації довідково-бібліографічного апарату в сучасних умовах".

Науково-методичні заходи для бібліотек інших систем і відомств проводить і Сумська ОУНБ. Вона організувала зокрема міжвідомчу науково-

практичну конференцію "Бібліотечно-інформаційні ресурси та їх використання".

Кооперація між бібліотеками на регіональному рівні, налагодження міжвідомчих зв'язків з бібліотеками міста є характерною рисою і для Дніпропетровської області. Науково-методичною радою обласних бібліотек м. Дні-пропетровська (ДОУНБ, ОЮБ, ОДБ) щоквартапу розглядаються питання координації та кооперації діяльності методичних центрів області. Дніпропетровська ОУНБ здійснює методичне забезпечення "Зведеного каталогу періодичних видань, що передплачуються головними бібліотеками м. Дніпропетровська", а також покажчика-довідника "Бібліотеки Дніпропетровщини", у створенні якого беруть участь бібліотеки різних систем і відомств.

Успішно працює міжвідомча координаційна Рада в Донецьку, вирішує проблеми ведення зведених електронних каталогів Донеччини.

Продовжує розвиватися видавнича діяльність науково-методичних відділів. Самостійно та спільно з іншими підрозділами вони здійснюють підготовку методичних порад, методико-бібліографічних матеріалів, консультацій, дайджестів, сценаріїв. Аналіз асортименту видавничої продукції показав, що зараз система методичних матеріалів знаходиться у розвитку: змінюються їх тематична та жанровидова структури. Чільне місце серед них посідають видання про кращий досвід бібліотек області.

Так, Дніпропетровською ОУНБ готується продовжуване видання "Рекомендує бібліотекар-практик". Сумською – дайджест "В бібліотеках області. Інформація. Досвід. Реклама". Луганська – протягом останніх років видає експрес-інформацію з досвіду роботи бібліотек Луганщини "Орієнтир". Його випуски присвячені таким темам: "Активні методи навчання бібліотекарів: з досвіду роботи Алчевської ЦБС", "Про підсумки огляду-конкурсу "Реклама і бібліотека": з досвіду роботи бібліотек-переможців", "Читацькі об'єднання у бібліотеці – центри дозвілля та спілкування". Видає також збірник матеріалів з досвіду роботи бібліотек Росії та країн СНД у випусках "Складові успіху масової бібліотеки".

Донецькою ОУНБ підготовлено такі матеріали: "Особливості створення гібридної бібліотеки на сучасному етапі: з досвіду роботи Маріупольської міської ЦБС для дорослих", "Бібліотека і місцева влада: з досвіду Краматорської міської ЦБС".

Методичні поради – важлива складова видавничої діяльності. Луганською ОУНБ започатковано випуск методичних порад: "На допомогу систематизаторові", "На допомогу каталогізаторові", "Робота публічних бібліотек на допомогу виробництву в умовах реформування економіки". Готуються і методико-бібліографічні матеріали "На допомогу малому та середньому бізнесу", перший випуск цього видання має назву "Перші кроки в бізнесі". Харківською ОУНБ регулярно видаються інформаційно-методичні матеріали "Ваш банк ідей", Донецькою – "Ярмарок творчих ідей: дайджест", Сумською ОУНБ – окремі консультації, як, наприклад, "Особливості планування роботи ЦБС на ... рік" та "Особливості звітності на ... рік". Луганська ОУНБ видає методичні листи, інформаційні повідомлення: "Про навантаження на одного бібліотекаря за типами книгозбірень", "Про звітність за

2002 рік та планування на 2003 рік". З метою уніфікації статистичної інформації, що надається бібліотеками області, до міжнародних стандартів ІФЛА нею розроблено "Додаткові таблиці для статистичного аналізу діяльності ЦБС", "Карта – паспорт вивчення діяльності бібліотек області".

З 2000 року Дніпропетровська ОУНБ видає випуски "Ділового досьє", в яких подано рекомендації щодо організації та проведення різноманітних бібліотечних заходів.

Перший випуск, наприклад, присвячений методиці організації книжкових виставок, другий – методиці організації та проведення презентацій.

З 2002 р. Луганська ОУНБ започаткувала нову серію видань "В ділове досьє професіонала". В цій серії надрукована збірка методичних матеріалів "Конфлікти в бібліотеці: попередження та розв'язання", методичні рекомендації "Професійна етика бібліотекаря".

До продовжуваних видань відноситься і "Дайджест фахових періодичних видань", який випускає щоквартал Полтавська ОУНБ.
Всі ці видання серійні, продовжувані і бібліотекарі вважають, що їх випуск – один із перспективних напрямків видавничої діяльності науково-методичних відділів.

Значна кількість методичних матеріалів присвячена краєзнавчій тематиці. Видаються щорічні календарі: "Знаменні та пам'ятні дати Луганщини", "Знаменні та пам'ятні дати Сумщини", "Календар знаменних і пам'ятних дат Харківщини". Полтавська ОУНБ друкує велику кількість видань краєзнавчого характеру. Наприклад, до 175-річчя від дня народження Л.Глібова бібліотека видала методичні матеріали "Ясна правда славетного байкаря", методико-бібліографічні рекомендації, присвячені творчості видатного вченого В.І.Вернадського та багато ін. Оскільки Полтавщина знаменита видатними особами, різноманітність її видань невичерпна. Взагалі бібліотека здійснює велику роботу з популяризації національної культури, української мови.

Актуалізації бібліотечного краєзнавства сприяє і методична діяльність Донецької ОУНБ. Бібліотека проводить для ЦБС області краєзнавчі читання, розробляє різноманітні методичні матеріали, узагальнює кращий краєзнавчий досвід книгозбірень регіону. З її ініціативи було проведено конкурс пошукових праць "Історія моєї бібліотеки". Це дало змогу видати збірку статей "Бібліотеки Донеччини. Сторінки історії".

Значна і різноманітна кількість методичних матеріалів краєзнавчого характеру видається також Харківською, Сумською, Луганською ОУНБ.

Методичне забезпечення комп'ютеризації є зараз нагальною проблемою, але методичні служби не досить активно допомагають бібліотекам у вирішенні цих питань. Слід відзначити Луганську ОУНБ, яка регулярно випускає серію методичних порад "Скажи комп'ютеру А-гу", де знаходять відображення проблеми використання комп'ютер-них мереж і технологій у бібліотечній справі. Бібліотека здійснює методичне забезпечення ЦБС області з питань формування електронних інформаційних ресурсів, надає практичну допомогу центральним бібліотекам регіону з питань впровадження новітніх інформаційних технологій, наповнення бази даних "Бібліотечний ресурс регіону".

Харківська ОУНБ в електронному варіанті готує вебліографічні списки "Інтернет-путівник".

До складу науково-методичних відділів обласних наукових бібліотек входить соціологічна служба. Тематика її досліджень диктується життям. Так, Луганська ОУНБ брала участь у проведенні всеукраїнського наукового дослідження "Інформаційні потреби та запити користувачів обласних універсальних наукових бібліотек системи Міністерства культури і мистецтв з техніки". Для визначення соціально-психологічного клімату у колективах бібліотек області проводилося дослідження "Мій керівник", "Лідер" (в міських ЦБС), "Адміністратор чи лідер" (у районних ЦБС). Соціологічну службу цікавлять і проблеми розвитку бібліотек. З цією метою проведено локальні дослідження "Сучасний читач обласної універсальної наукової бібліотеки та відповідність діяльності обласної книгозбірні його запитам", "Аналіз інтенсивності використання українських літературно-художніх журналів у секторі періодики за 2001-2002 роки", "Відділ міського абонемента Бібліотеки: погляд читача", пілотне дослідження "Краща книга року" з аналізом та презентацією книг.

Фахівці бібліотеки надають методичну допомогу публічним бібліотекам області у проведенні регіональних та локальних соціологічних досліджень, висновки яких оприлюднюються на обласних зональних семінарах.

На увазі зору соціологічної служби Донецької ОУНБ теж актуальні проблеми бібліотечної діяльності. Цим проблемам було присвячене дослідження "Роль бібліотеки в житті сільського мешканця". Вивчаються і користувачі ("Динаміка росту чисельності читачів-студентів і оптимізація їх обслуговування", "Інтенсивність відвідувань читачів бібліотеки і оптимізація їхнього обслуговування"). Є актуальними маркетингові дослідження, зокрема стосовно платних послуг. Питанням бібліотечної соціології присвячуються семінари, дні методиста, стажування. На базі Донецької ОУНБ певний час діяла міжвідомча школа бібліотечного соціолога-початківця.

Великий спектр тем досліджується соціологами науково-методичного відділу Полтавської ОУНБ. Серед них: "Деякі структурні зміни контингенту читачів відділу літератури з мистецтва", "Краєзнавчі інтереси читачів", "Інтенсивність використання періодичних видань користувачами обласної бібліотеки", "Відповідність бібліотечних фондів іноземними мовами запитам читачів", "Бібліограф та його місце в сфері соціальних комунікацій", "Вивчення читацької думки – шлях до вдосконалення роботи бібліотеки" тощо.

Аналіз науково-методичної діяльності публічних бібліотек Східної України свідчить, що її сучасна система звільнилась від багатьох догм, які сформувались в умовах тоталітарної держави і не витримали випробувань часом. Відбулися певні зміни у змісті, формах та методах. Методична робота сьогодні це: вироблення загальної стратегії розвитку бібліотечної галузі, аналіз діяльності і прогнозування розвитку бібліотек, кумуляція та ретрансляція кращого досвіду, розробка і впровадження інноваційних процесів та технологій, організація безперервної освіти бібліотечних кадрів. Методичні

служби бібліотек за останні роки навчилися бути мобільними і вчасно реагувати на всі зміни, які відбуваються в суспільстві, у бібліотечній сфері.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1 Аналіз діяльності Дніпропетровської обласної універсальної наукової бібліотеки за 1999-2000 рр. /Уклад.: Т.О.Абраїмова, Л.З.Горпиняк. – Дніпропетровськ: ОУНБ. 2001. – 36 с.

2 Бібліотеки Дніпропетровської області (Система Міністерства культури і мистецтв): Огляд діяльн. /Уклад.: Н.В.Блінова, Т.О.Гуртова. – Дніпропетровськ: ОУНБ, 2001. – 55 с.

3 Бібліотекознавство і бібліографія України. Вип. 63
/ Уклад. С.Савченко . К.: НПБУ, 2002. – 90 с.

4 Бібліотекознавство і бібліографія України. Вип. 60
/ Уклад.: С.Савченко . К.: НПБУ, 2001. – 75 с.

5 Виноградова О. Визначення стану та тенденцій розвитку науково-методичної діяльності публічних бібліотек України / О.Виноградова // Вісн. Кн. палати – 1998. – № 1 – С. 18–20.

6 Зайченко Н. Якою повинна бути методична служба?: [Соціол. дослідж. провед. Житомир. ОУНБ серед ЦБС]
/ Н.Зайченко // Бібл. планета. – 2002. – № 4. – С.33.

7 Ладвинська А. Аспекти діяльності соціологічної служби / А.Ладвинська Бібл. планета. – 2002. – № 3. – С.9–11.

8 Новакова Л. Інформаційний та духовний центр Донеччини /Л.Новакова // Бібл. планета. – 2002. – № 3. –
С.8-9.

9 Пилипенко І. В тім краю, де ти живеш / І.Пилипенко. // Бібл. планета. 2002. – № 3. – С.15–16.

Виробничо-практичне видання

МЕТОДИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК:

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ

(Аналітичний огляд за 2000-2003 рр.)

Відповідальний за випуск Л.П.Незнамова

Редактор Л.К.Суржан

Підписано до друку Формат паперу 60х84 1/16, друк. арк. обл.-вид. арк. Папір для множ. апаратів.

Тираж прим. Замовлення

Ксерокс ХДНБ ім. В.Г.Короленка, 61003, Харків–3, пров. Короленка 18.